

»Rezultat medijske (ne)politike je pogorišče«

Intervju z Brankico Petković

Abstract

“The Result of Media (Non)Policy is a Site of a Fire”: An Interview with Brankica Petković

An interview with Brankica Petković, a long-time editor of the *Medijska preža* journal and the *Media Watch* book series, published at the Peace Institute in Ljubljana. These publications provided a critical analysis of media and their role in wider society. In the interview, we discussed the role of *Medijska preža* in the analysis of the media system and how both the journal and the book series emerged and operated. We also discussed the contradictions that stemmed from the financial support given by George Soros's Open Society Foundation, and reflected on the wider social context in which media get reduced to nothing more than industries that rarely even pretend anymore to serve the public.

Keywords: media, media industry, public, *Medijska preža*, *Media Watch*

Povzetek

V intervju z Brankico Petković, dolgoletno urednico strokovne revije *Medijska preža* in knjižne zbirke *Media Watch*, ki sta izhajali v okviru Mirovnega inštituta in kritično analizirali medije ter njihovo vlogo v družbi, smo spregovorili o vlogi *Medijske preže* pri medijskih analizah, o vzpostavitvi in delovanju revije in knjižne zbirke, o protislovjih, ki so bila posledica financiranja s strani Zavoda za odprto družbo Georga Sorosa, ter o širšem družbenem kontekstu, v katerem so mediji zreducirani na industrije, ki se niti pretvarjajo ne več, da služijo javnosti.

Ključne besede: mediji, medijska industrija, javnost, *Medijska preža*, *Media Watch*

Brankica Petković (Foto: Jernej Amon Prodnik)

izhajala štirikrat na leto, nato trikrat in na koncu dvakrat na leto. Na spletni strani (<http://mediawatch.mirovni-institut.si>) je zdaj dostopen samo še bogat, brezplačen arhiv okvirno 1500 strokovnih prispevkov, knjig in drugih publikacij, ki jih je prispevalo več kot 500 avtorjev. Brankica Petković se morda zdi najpomembnejše, da so *Medijska preža* in knjige iz zbirke *Media Watch* v času njihovega izhajanja postale skorajda obvezna literatura, na katero se ne sklicujejo le študenti v seminarskih, diplomskih, magistrskih in doktorskih nalogah, ki se ukvarjajo z mediji v Sloveniji, temveč tudi profesorji in drugi raziskovalci na tem področju.

S koncem *Medijske preže* je v javni sferi utihnil še en glas, ki je nasprotoval samoumevnosti podrejanja medijev in javnih razprav partikularnim interesom: bodisi kapitala, elit ali vsakokratnih lobijev, ki so jih hoteli ugrabiti in zlorabiti zase. Brankica Petković konec *Medijske preže* opisuje kot boleč, a neizogiben dogodek, saj za njeno izhajanje niso bili vzpostavljeni in zgrajeni nikakršni sistemski pogoji. To ob dejstvu, da Slovenija nima niti dobro izdelane medijske politike, ni presenetljivo.

V intervjuju smo spregovorili o *Medijski preži*, njeni vzpostavitvi in delovanju ter širšem družbenem kontekstu, v katerem so mediji zreducirani na industrije, ki se niti ne pretvarjajo več, da služijo javnosti. Kot je na koncu pogovora kritično poudarila Brankica Petković, so številni akterji na področju medijev v svoji koruptivnosti povsem podivjali, nekateri celo povsem brez pomislekov priznavajo, da jim državljani in njihova obveščenost niso mar.

Brankica Petković se sicer zaveda izjemno porazne slike medijskega okolja, a kljub temu hoče v prihodnost gledati optimistično. Brezbrižnost pomembnih medijskih akterjev do ljudi, družbe in vsega razen zaslužka, »mora nekako proizvesti tudi protiutež, neko nasprotno silo«, ki se že kaže tudi s protesti, meni. Po njenem mnenju bi bilo idealno, če bi namesto *Medijske preže* nastal nov podobno alternativni medij na področju medijske in družbene kritike, ki bi morda lahko bil še bolj odprt in še bolj kreativen ... Vendar težava je, kot pravi, v »politični ekonomiji«. Ali je sploh mogoče ustvariti take materialne razmere, da bi nastalo kaj podobnega? Da bi se lahko vzpostavili na splošno drugačni mediji, če že ne celoten medijski sistem? Kajti *Medijsko prežo* je pri življenju držal, kot pravi, protisloven položaj in »nemogoča formula«. Filantropski denar, s katerim so kritizirali ne le medije, ampak tudi širšo družbo, so namreč prejeli od Georgea Sorosa, ki ga je zaslužil s špekulacijami na borzi.

Brankica Petković je bila dolgoletna urednica strokovne revije *Medijska preža* in knjižne zbirke *Media Watch*, ki sta izhajali v okviru Mirovnega inštituta. *Medijska preža*, ena redkih, če ne edina obči javnosti namenjena revija v slovenskem prostoru, ki je sistematično in kritično analizirala medije in njihovo vlogo v družbi, je po petnajstih letih konec leta 2013 prenehala izhajati. Zadnja, dvojna številka (44–45), je med drugim podala refleksijo vstaj in vstajništva v Sloveniji ter analizirala, kakšno vlogo so v celotni zgodbi odigrali mediji.

Od leta 1998 je izšlo petinštirideset števil *Medijske preže*, od tega jih je bilo devet dvojnih. Najprej je revija

Začnimo na začetku, z nastankom Medijske preže. Kako je nastala zamisel?

Medijska preža je nastala v okviru širšega projekta, ki smo ga poimenovali z angleškima besedama *Media Watch* (*opazovanje medijev*). Očitno na začetku – sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja – z izbiro imena v angleščini nismo bili pretirano reflektirani, ampak nastajali smo znotraj mednarodne fundacije, ki jo je financiral George Soros, imenovane Zavod za odprto družbo Slovenija (*Open Society Foundation – Slovenia*), ki je bila v Sloveniji del širše mednarodne mreže tovrstnih organizacij. Te organizacije so s finančno podporo različnim projektom, skupinam in institucijam krepile razvoj demokracije, svoboščin in odprte družbe, kar je izražal tudi naslov.

V nasprotju z drugimi državami, kjer so delovale te fundacije – gre predvsem za države takrat v specifičnem položaju po padcu komunizma (sam Soros, ustanovitelj te fundacije, je madžarskega rodu, pozneje je obogatel zlasti v ZDA, od koder deluje) – v Sloveniji ni bilo res velike potrebe, da bi neposredno denarno podpirali konkretne medije. Finančno smo pomagali Radiu Študent in Radiu Marš. Drugi mediji so delovali dokaj svobodno in se komercialno usmerjali, tako da potrebe in podlage za filantropsko pomoč ni bilo.

Tako je nastala zamisel, da bi se v Sloveniji v okviru Zavoda za odprto družbo, ko gre za podporo medijem, osredinili na podporo novinarstvu in ne medijem kot institucijam. Zagotavljali smo štipendije novinarjem za projekte, ki so si jih zastavili, obiske v tujini in tako naprej. Sami smo tudi zgradili program *Media Watch*, ker smo ugotavljali, da se v Sloveniji o medijih in o novinarstvu pogovarja zelo ozka skupina ljudi. Tako rekoč nihče, razen nekaj akterjev iz takratnega društva novinarjev ali nekaj samooklicanih voditeljev novinarskih skupnosti, ki so interpretirali dogajanje. Čeprav je sočasno potekal velik prehod medijskega sistema in znotraj tega privatizacija medijev, nepregledno podeljevanje frekvenc itn. Hkrati še vojna v sosesčini. Protibalkanski diskurz, ki se je pojavljal v medijih, zlasti v političnem diskurzu, je bil tudi v okviru medijske skupnosti popolnoma nereflektiran.

Zaradi vseh teh razlogov, torej predvsem zaradi odsotnosti refleksije v času, ko so potekali veliki družbeni in profesionalni prelomi, smo ustvarili program in vanj povabili različne akterje. *Media Watch* je bil projekt za spremljanje delovanja medijev v Sloveniji, ki je povezoval akademski svet, same medijske delavce, ljudi iz civilne družbe, pa tudi iz nekaterih institucij, kot je varuh človekovih pravic, itn. V razpravo, ki naj bi potekala skozi dogodke, raziskave in članke, je poskušal povabiti različne akterje. To mesto srečevanja se je ohranilo vse dokler nismo zaprli *Medijske preže*. Knjige v naši zbirki *Media Watch* so prenehale izhajati že malo prej.

Tako so se recimo pri nas okrog projekta in pri samem zagonu srečevali tudi profesorji različnih fakultet, za katere je bilo že takrat, pa še danes je vidno, da pripadajo ali različnim teoretskim šolam ali pa so celo drugi druge šteli za nekvalitetne. Okrog *Medijske preže* so se nato srečevale različne tradicije analiziranja in interpretiranja medijev, hkrati s tem pa se je z ljudmi iz medijev na redno srečevala tudi akademska in civilnodružbena skupnost in razprava je tudi tako potekala povezovalno.

Sam program, projekt *Media Watch*, se je v devetdesetih začel z dogodki. To so bili novinarski večeri. Če greste na našo spletno stran, zasledite ta cikel novinarskih večerov, ki je potekal vrsto let, skoraj na mesečni ravni. S tem se je začel odpirati prostor za debato.

Naj povzameva nekaj teh osnovnih podatkov o *Medijski preži* za tiste, ki je ne poznajo. Vi ste bili urednica od začetka?

Ne, ko je bil časopis še bilten, prvo leto ali dve, je bil urednik Marko Milosavljevič. On je bil prvi urednik *Medijske preže*, kar je bilo narejeno načrtno. Sama sem takrat bila vodja programa in zaposlena pri Sorosevi fundaciji, kjer smo hoteli, da bi vse to upravljali in vodili drugi. Novinarske večere je vodil novinar Boris Čibej, *Medijsko prežo* je urejal Marko Milosavljevič, ki je bil takrat asistent na Fakulteti za družbene vede in je že objavljaj kritične članke o medijih tudi v *Delu*. Marko je končeval doktorat in takrat ni mogel hkrati opravljati še uredniškega dela, zato sem ga prevzela jaz in ostala.

V katerih letih je bilo to?

Začelo v letih 1997 in 1998, Marko Milosavljević je prenehal biti urednik leta 1999. Ko smo začeli, je bilo v Sloveniji glede interpretacije politike, ekonomije in medijev precej zato-hlo. Zdaj marsikdo, zlasti na območju nekdanje Jugoslavije, uporablja za današnji čas parolo »Vratile se devedesete«, češ: vrnila so se devedeseta, ker prihaja do revitalizacije akterjev, tem in procesov, ki so negativno zaznamovala devedeseta v političnem, medijskem in drugih pogledih. Devdeseta so bila čas prelomov, hkrati pa zaprtosti družb. Ko se je v Sloveniji lahko o nekem nepomembnem retoričnem političnem spopadu, ki ga je po navadi sprovočiral Jelinčič, poročalo iz dneva v dan kot o osrednjem družbenem dogodku, hkrati pa so se pri nas in v širšem okolju brez ustrezne kritične medijske obravnave dogajali veliki sistemski premiki: privatizacija v obliki prisvajanja osnovnih sredstev in akumulacije kapitala ter popolna zaslepljenost z diskurzom evropeizacije, »*Mi smo Evropa, nismo Balkan*«.

Te stvari so potekale zelo nereflektirano in menili smo, da je treba širiti prostor razprave in razmere v Sloveniji postavljati v širši okvir. Začeli smo prirejati novinarske večere kot redne javne dogodke, ki tematizirajo novinarstvo in medije, pri čemer so v razpravah poleg govorcev iz Slovenije vedno nastopali še skrbno izbrani gostje iz tujine. Voditelj je bil na začetku Boris Čibej, ki je nastopal kot *enfant terrible* iz tradicije Mladininega novinarstva (čeprav takrat ni bil več na Mladini) in bil v vlogi voditelja tako jezikovno kot konceptualno drzen. Pozneje, ko je Boris odšel za Delovega dopisnika v Moskvo, je novinarske večere vodila novinarka Televizije Slovenija Ksenija Horvat. Oba sta znala odpirati vprašanja glede družbenih ali profesionalnih mitov in tabujev v Sloveniji in drugod. Vsako vabilo za novinarske večere pa je bilo opremljeno s karikaturo Tomaža Lavriča o temi razprave.

Skozi te debate smo skušali promovirati dobro in kritično novinarstvo; z umeščanjem tukajšnjih dogajanj v mednarodni kontekst s tujimi gosti smo si prizadevali premagati zaprtost in provincialnost, ki je takrat dušila vsakršno razpravo.

Takrat je nastala *Medijska preža* in je bila poimenovana *bilten za opazovanje medijev*. To je bila periodična publikacija manjšega formata in obsega, na začetku okvirno petnajst strani, kjer smo k pisanju vabili od ljudi iz akademskih krogov do ljudi iz medijev in civilne družbe. Ščasoma so se format, obseg in koncept še bolj razširili in nastala je obsežnejša strokovna revija.

Je bilo to že na začetku mišljeno kot dolgoročni projekt, za kar se je izkazalo pozneje?

Ne, o takšni dolgoročnosti nam ni uspelo razmišljati. Pomembna pa bila ta ekonomska podlaga, ki je izhajala iz Sorosevega financiranja in morda zato nismo razmišljali o tem, kako dolgo bo projekt potekal. Zanesljivo na začetku ni bil mišljen in zastavljen kot enoletni projekt, kakor je to žal v navadi zdaj zaradi financiranja tovrstnih projektov. Bil je zamišljen kot nekaj dolgoročnejšega, vendar je bilo to seveda odvisno od sredstev in od tega, koliko časa bo fundacija za odprto družbo Georgea Sorosa delovala tukaj.

Zanimivo je, da je bila fundacija v Sloveniji zelo kmalu zaprta. To se je zgodilo leta 2000, in sicer zaradi več razlogov. Ključni je bil, da je ustanovitelj že štel Slovenijo za razvito družbo, tudi v tem njegovem poimenovanju in konceptu Karla Popperja o *odprti družbi*. Soros je bil v tistem času navdušen nad Evropsko unijo in že samo včlanjevanje Slovenije v EU naj bi potrdilo odprtost družbe in urejenost pravne države, kar je že lahko bil razlog za umikanje donatorjev, saj je bilo po svetu veliko več držav in družb, kjer je bila potrebna njihova filantropska podpora. In zapiranje fundacije v Sloveniji je potekalo hkrati s širitvijo Sorosevih filantropskih dejavnosti v druge regije sveta. Donatorstvo Zavoda za odprto družbo se je začelo v Vzhodni Evropi in se širilo v druge regije sveta.

Veliko akterjev, od umetniških in znanstvenih do civilnodružbenih, ni menilo, da je Slovenija dovolj razvita, da lahko uravnava te probleme in precepe. Fundacija je bila v Sloveniji ustanovljena leta 1992 in ko je bila leta 2012 dvajseta obletnica odprtja, smo jo v Ljubljani počastili skupaj z ustanovitelji iz New Yorka. Prireditve so se udeležili številni predstavniki civilne družbe, kulture in umetnosti, znanosti in tudi politike. Tudi govorniki na tej pri-

reditvi so sporočali, da je bilo zaprtje Soroseve fundacije v Sloveniji leta 2000 verjetno napačna poteza in da je z umikanjem podpore kar nekaj idej in skupin ugasnilo ali pa se zmanjšalo do te mere, da niso več mogli vplivati na razvoj družbe. Njihov obstoj ali okrepljeno delovanje bi morda pripomogli, da bi stvari v Sloveniji potekale drugače, ne pa v to neko slepo zaupanje v liberalno ekonomijo in v članstvo v EU kot zagotovilo za zgodbo o uspehu.

Po zaprtju fundacije je bila zanimiva poteza Georgea Sorosa, da je želel ohraniti nekatere dejavnosti in jim zagotavljati dolgoročnost. Med temi je izbral ravno medijski program in Media Watch. Takrat je Soros spoznal Vlasto Jalušič, eno od ustanoviteljic in takratno direktorico Mirovnega inštituta, in se seznanil s konceptom samega inštituta. To, kako je ona razlagala politiko in družbo, mu je bilo silno blizu in predlagal je, da se ljudje in programi iz takratne fundacije pridružijo Mirovnemu inštitutu. *Medijska preža* in izhajanje zbirke *Media Watch* sta tako prešla na Mirovni inštitut in izhajali še dvanajst let, vse dokler ni popolnoma ugasnila podpora Georgea Sorosa (šlo je za institucionalno podporo tudi drugim dejavnostim Mirovnega inštituta).

Torej takrat, ko se je nehalo financiranje, se je fundacija Zavod za odprto družbo dejansko zaprla in so se njene funkcije prenesle na Mirovni inštitut?

Da. Mirovni inštitut je od takrat prejemal institucionalno donacijo Soroseve fundacije vsako leto. S fundacijo je vsako tretje leto sklenil pogodbo. Imel je neko varnost, ker je dobival donacijo za strateške namene. To je vključevalo tudi delovanje projekta Media Watch in izhajanje *Medijske preže*.

Ali se bili tudi urednica knjižne zbirke?

Tudi, ja. Urednik zbirke je bil na začetku Dejan Verčič, a smo to po izidu prvih knjig hitro spremenili. Šlo je za povsem miren razhod, ker Verčič s tem se v resnici ni hotel ukvarjati, mi pa smo ugotovili, da ni najboljša rešitev, da bi nekdo iz *Pristopa* kot poslovnega subjekta še naprej urejal *Media Watch*.

Tako sem od takrat bila hkrati urednica zbirke in urednica revije. Izdajali smo tudi druge manjše in tematske publikacije, namenjene ozaveščanju novinarjev. Tudi sama zasnova zbirke je bila takšna, da je hotela skozi popularno znanost predstavljati analize in razprave. *Medijska preža* nikoli ni težila k temu, da bi postala znanstvena revija. Mešali smo oblike in žanre. Kot urednica sem tako v zbirki kot v reviji zahtevala pisanje na strokovni ravni in tudi na širši javnosti razumljiv način. Neko tezo in analizo morajo prebrati in razumeti novinarji, če hočemo, da bi razmišljali in razpravljali o tem. Naše pisanje mora pritegniti, biti dostopno in razumljivo tudi politikom ali drugim odločevalcem, hkrati tudi aktivistom za človekove pravice, ki naše analize lahko uporabijo v zagovorniške namene ... In v tem pogledu je bil moj uredniški položaj specifičen. Nisem nikoli pripadala akademskemu svetu v Sloveniji. Bolj pripadam civilnodružbenemu in aktivističnemu svetu. Vendar sem bila vrsto let urednica znanstvenikom, urejala sem njihova besedila v knjižni zbirki in tudi v reviji *Medijska preža*. Mislim, da je to bilo koristno za samo podobo in namen revije, ki je hotela delovati vključevalno in odprto.

Moja petnajstletna izkušnja urejanja knjig in revije mi verjetno daje pravico reči, da je razen tehničnih zadev – ko se je treba sklicevati na literaturo in ko gre za strukturiranost samega besedila, indeksiranje pojmov in tako naprej – vsako drugačno kvalificiranje znanstvenega besedila o medijih kot superiornega odvečno. Prejemala sem »znanstvene« članke in prispevke, na katerih je bilo treba zelo veliko delati, da so bili celoviti in razumljivi. Hkrati pa sem urejala članke brez ene same reference, ki bi namigovala na obsežno ozadje prebrane literature in aparata, pa so bili znanstveni po svojem pojmovnem in mišljenjskem aparatu in tezah, sporočilnosti, sklepanju in tako naprej. Tako je bila ta uredniška izkušnja zame pomembna in sem se hkrati veliko naučila. Ta moja odsotnost iz institucionalne znanosti je bila po mojem mnenju dobrodošla.

Omenjali ste, da se je vse skupaj začelo z novinarskimi večeri?

Boris Čibej je takrat spisal manifest, ki je zastavil nekakšen mišljenjski okvir novinarskih večerov, pa tudi projekta *Media Watch* sploh (na spletni strani našega projekta je že od začetka). Naslov je imel *S kapitalom nad kapital*. Ta parola izhaja iz tega, da je *Medijsko prežo* omogočil in ji dolgoročno, tj. petnajst let, obstoj zagotavljal kapital [se nasmehne]. In to kapital enega kapitalista *per se*, Georgea Sorosa, ki je ta denar večinoma služil na borzi. S tem specifičnim kapitalom je potem sočasno razvijal filantropske dejavnosti. Imel, če ste recimo komunicirali z njim, dve pisarni: Soros Management Fund, ki je delovala na borzi, in Open Society Foundation, povsem filantropsko institucijo, usmerjeno k demokraciji, razpravi, družbenim spremembam. Napisal je – verjetno ste zasledili – tudi nekaj knjig, v katerih so tudi zelo ostre kritike kapitalizma.

To je bil zanimiv model, ki je z denarjem omogočal *Medijsko prežo*, pa še nekatere dele Mirovnega inštituta, tudi dolgoročno podporo izbrisanim, ki je pripeljala do njihovega uspeha na evropskem sodišču. Ta je izhajala predvsem iz samoorganiziranosti izbrisanih, iz neverjetne energije nekaterih aktivistov med izbrisanimi, da se organizirajo in upirajo. Toda Soroseva finančna podpora je omogočala institucionalni okvir, tudi ustrezno pravno pomoč.

Trajnost in zmožnost delovanja na področju človekovih pravic, ki je omogočala neodvisnost od razpisov Evropske komisije ali slovenske vlade, je Mirovnemu inštitutu dajala prav Soroseva institucionalna podpora. Pri tem za nas ni bilo ovir, da bi odpirali *katerokoli* vprašanje ali da bi se kritično lotili *katerogakoli* akterja. Soros ni bil zaprt niti za kritiko delovanja same fundacije. Tega nismo zelo veliko tematizirali, smo se pa ves čas med sodelavci spraševali – vključno z vprašanjem zapiranja fundacije –, kaj vse je bilo prav in kaj narobe v našem delovanju, v Sorosevi fundaciji, pa tudi v samem *Media Watchu*. Zato je to »s kapitalom nad kapital« zelo zanimiva formula, ki pripelje do sklepa, da je v Sloveniji prostor razprave o medijih, o katerem se danes pogovarjamo, in njegovo kontinuiteto omogočal tuji kapitalist, ki je hkrati filantrop.

Kako ste se soočali s kritikami, ker ste denar prejeli od Sorosa? Bi lahko to bilo tudi problematično? Glede na to, kot ste opisali, je tudi osebno odločal o stvareh.

Ne, osebno je odločal le o tem, kje ima fundacijo. Sistem upravljanja in delovanja je popolnoma nasproten temu, kar ste omenili. V vsaki državi, kjer je fundacijo odprl in dal pobudo ter sredstva zanjo, je ustanovil oziroma povabil v upravne odbore ljudi iz teh držav. Res je, da je potrdil, kdo bo v tem upravnem odboru, a od tega trenutka naprej se ni vmešaval.

Če vprašate, kako smo ohranjali mirno vest glede na to, da je denar izviral iz borznih spekulacij, je moj odgovor, da smo na izvor Sorosevega denarja, namenjenega za delovanje *Media Watcha* oziroma fundacije sploh, gledali tako, da je bil namenjen za davke v ZDA. Če smo ga porabili mi za ideje, v katere smo verjeli, potem je to bilo nekaj, kar bi sicer končalo v proračunu ZDA. Menili smo, da za filantropski denar ni slabo, če se nameni za takšne projekte. Zdaj se mi sicer zdi, da smo v devetdesetih letih 20. stoletja premalo reflektirali delovanje samih borz in kapitalističnih institucij. Ne le mi v Zavodu za odprto družbo, temveč tudi širše. Takrat so prihajale kritike delovanja Sorosevih fundacij, vendar se niso nanašale toliko na to, da njegov denar izhaja iz borznega investiranja in spekuliranja, temveč da so fundacije same po sebi zaprte institucije ki imajo določen koncept in strukture, ki se upravljajo.

Natečaji za projekte, ki jih je zavod razpisoval, so bili vedno odprti, toda konceptualno, idejno je imela usmeritev eno samo skupno nit. To je bil nekako idejni svet ljudi, ki so ta zavod ustanovili, vodili in v njem delali. Nekdo, ki je to spremljal od zunaj in mu ta idejni svet ni bil blizu, je to videl in razlagal kot zaprto družbo. Govorilo se je tudi, da je to Soros-mafija. To ni bil množičen očitek, hočem povedati, da smo se tega zavedali in smo o tem razpravljali.

Dokončnega odgovora, ali je bilo s kritičnega intelektualnega stališča povsem prav sredstva, prislužena na borzi, jemati za to, da bi spodbujal kritično mišljenje, pisanje, delovanje institucij, novinarjev ... Mi smo ga jemali in poskušali to sproti ozaveščati, kolikor smo lahko. Mislim, da je učinek v teh petnajstih letih to nekako opravičil. Posebej dragoceno se mi zdi, da se nikoli

ni nihče vpletal. Bili smo lahko proti borzam, proti kapitalističnemu sistemu, proti bankam, proti, ne vem, Ameriki. V *Medijski preži* in naših knjigah boste našli tudi veliko tovrstnih idej, če hočemo tako brati te prispevke. Nikoli se ni nihče v to vtikal.

Stabilno financiranje vam je omogočilo delo, kakšen pa je bil pa odziv novinarske skupnosti, javnosti ... V *Medijski preži* se je bilo tudi precej kritik samih novinarjev: od njihove vloge v postopkih privatizacije in komercializacije medijev, do pomanjkanja odgovornosti do javnosti ...?

Imeli smo privilegij donatorskega financiranja in sama nikoli nisem verjela, da ta časopis lahko živi na trgu. Še zanimivejše pa je, da so knjige nastajale tako, da smo za študije, ki smo jih naročili, plačevali avtorje, plačevali smo najboljše prevajalce za angleščino v Sloveniji. Ko smo imeli analize slovenskih medijev in sistema, smo to prevedli v angleščino, da so nas lahko brali po svetu in da so naši avtorji lahko s temi tezami hodili v tujino ter primerjali naše razmere in razmišljanja z drugimi. Skozi to se je dalo reflektirati, kaj se dogaja nam.

Vse to smo si lahko privoščili iz te donatorske finančne podlage. Ne samo to, knjige smo razpošiljali brezplačno. Sami smo si ustvarili seznam prejemnikov v ciljnih javnostih in na mize novinarjev, urednikov, politikov, profesorjev, kulturnikov, cerkvenih dostojanstvenikov, lobistov, *Časopisa za kritiko znanosti* ... pošiljali brezplačne izvode. Enako z *Medijsko prežo*, ki je verjetno nikoli ne bi brali novinarji in drugi, ki jim je bila namenjena, če bi jo vsakič morali kupiti v trafiki in bi v njej našli kritiko svojega početja. To vsebino smo jim pošiljali na mize. Hkrati smo organizirali novinarske večere, kritične razprave. Tukaj pride do izraza Čibejeva parola »S kapitalom nad kapital«. Kapital vas poskuša prepričati, da verjamete vanj in v novinarje, da se v sistem vprežejo povsem nekritično. S tem istim kapitalom smo hoteli prek publikacij in dogodkov spodbuditi ljudi k razmišljanju in preverjanju, ali je to res. To je zelo zanimivo početje in po svoje tudi razkošje. Na stotine izvodov *Medijske preže* je prihajalo na mize in dejansko so prejemniki velikokrat prebrali vsaj nekaj. Novinarji, člani uredništva, so mi govorili, da ostanejo izvodi na mizah njihovih kolegov velikokrat neodprti. Toda ko si se srečal s kom od njih ali z drugimi prejemniki *Medijske preže*, na primer pri spremljanju parlamenta, se je velikokrat izkazalo, da berejo, citirajo ali pa s trditvami iz naših člankov in analiz v svojih razlagah razpravljajo.

Novinarska skupnost pa *Medijske preže* ni jemala za svojo. Pri društvu novinarjev, ki je ves čas nekakšen institucionalni forum novinarske skupnosti, so poskušali sami urejati svoj časopis. V nekem obdobju je verjetno pri novinarskem društvu obstajal refleks, da se vmešavamo in da je treba na to odgovoriti z »avtohtono« refleksijo pod okriljem društva.

Vendar ni bilo nikoli napetosti z društvom novinarjev ali z novinarsko skupnostjo do te mere, da bi obstajalo sovraštvo. Med člani uredništva *Medijske preže* so bili tudi novinarji in v njej so bili tudi s tem pomembno zastopani. Novinarje in urednike smo nenehno vabili k pisanju za *Medijsko prežo*, res pa je, da so člani uredništva pisali bolj redno. Zame kot urednico je pomembno, da nihče ni povabila nikoli zavrnil, vsaj jaz se ne spomnim, da bi ga.

Za *Medijsko prežo* je veljalo, da je to časopis kritičnih študij, včasih tudi protikapitalistični, levičarski ... Tudi akterji in ljudje, ki so po položaju ali idejno pripadali povsem drugim krogom, so se odzivali vabilom. Med novinarji ni bilo kakšne izrazite polemike z našimi prispevki, niti kakšnega posebno tehtnega odziva. Mislim, da so novinarji – če govorim o novinarjih kot stotinah novinarjev, ki so del tega poklica v Sloveniji – tudi naše početje, tako kot vse drugo, sprejemali precej pasivno.

Rekli ste, da so hoteli v Društvu novinarjev svojo revijo in niso bili prav naklonjeni, da se nekdo vtika v njihove zadeve, tudi, ko so z Mirovnega inštituta prišle pobude o medijskem (tiskovnem) svetu. Bi lahko trdili, da obstaja še drug element, da so novinarji morda vseeno privilegirani? Kljub temu da so delavci, so privilegirani s tem, da imajo status tistih, ki interpretirajo družbeno realnost in tega vpliva morda nočejo dati, tudi če to morda pomeni

demokratizacijo, vključevanje javnosti, ranljivih skupin v njihovo delo ... Da bi se na to odzvali negativno.

S tem se strinjam. Zlasti je to dolgo veljalo glede medijskega oziroma tiskovnega sveta, v veliki meri to velja še zdaj. Za novinarje nihče, ki ni novinar, ni zmožen razumeti in povsem interpretirati njihovega početja, dela in položaja. Zlasti tedaj, ko gre za to poklicno etiko, v to dolgo niso pripuščali nikogar, na primer v novinarsko častno razsodišče. In glede tega smo se konceptualno razhajali, čeprav je *Medijska preža* ves čas delovanja povsem solidno sodelovala z društvom novinarjev. Če govorim v strukturnem pogledu o novinarstvu in medijih kot delu sveta besed in mišljenja, štejem osebno društvo novinarjev in novinarje na sploh kot zaveznike ali kot akterje, ki imajo potencial, da delujejo kritično in spremenijo razmere. Seveda ne vsi, ne v vsakem položaju, a novinarji so velikokrat zmožni ponuditi neko mero kritičnosti do sistema in neko mero odprtosti za ranljive skupine. Tako da je *Medijska preža* imela pogosto v novinarjih zaveznike; nekatere najboljše prispevke so v *Medijski preži* napisali tudi novinarji. Torej nimam povsem negativnega mnenja o novinarjih in jim nikakor ne bi odrekala pravice do tega, da sebe štejejo za silo, ki je zmožna razmišljanja in delovanja. Ne podpiram mnenja, da so vsi novinarji le sluge režima in prevladujoče paradigme.

Vendar smo od vsega začetka pri *Medijski preži* šteli njihovo zapiranje – da naj se nihče ne vtika v njihovo početje, ker bodo to zmogli sami – za napačen pristop. Kritični smo bili do tega. Razlagali smo, da bi morali novinarji delovati v družbi in biti v dialogu z državljanji, da morajo biti v službi državljanov, nenehno v stiku z njimi in odprti ter dojemati občinstvo vključevalno. Zagovarjali so se s tem, da se zapirajo pred lastniki in politiki. Koncept medijskega ali tiskovnega sveta kot model samoregulacije v medijih je k nam prišel z Zahoda in smo ga pri *Medijski preži* na začetku precej nekritično sprejeli. Ta model je zagovarjal, da skozi sprejemanje pritožb občinstva v refleksiji novinarstva sodelujejo poleg novinarjev tako izdajatelji medijev kot predstavnik javnosti, torej je zapovedoval tripartitnost.

To tako deluje v nekaterih zahodnoevropskih državah in nam se je zdel recept zanimiv in koristen. Novinarji so ga zavračali. Dva razloga so navajali: prvič, če pripustijo k razpravi o njihovih napakah lastnike, izdajatelje, uprave, menedžerje, gre za iste akterje, ki jim zatirajo materialne možnosti delovanja, delavske pravice in tako naprej. Pri etičnih napakah jih bodo dodatno zatirali in imeli dodaten argument, da jim poslabšajo materialne možnosti delovanja. Niso želeli kompromitiranih in zatiralskih lastnikov v medijskem oziroma tiskovnem svetu, kjer bi razpravljali o njihovih napakah. Pri predstavnikih javnosti pa so dolgo menili, da je Slovenija zelo majhna država in da bi avtentične predstavnike javnosti, ki bi bili popolnoma neodvisni od interesnih, poslovnih ali političnih sfer, težko našli.

Nazadnje so se le odprli. Leta 2010 sta Društvo novinarjev Slovenije in Sindikat novinarjev Slovenije spremenila novinarski kodeks in razširila še neka druga določila o delovanju svojega samoregulacijskega telesa – novinarskega častnega razsodišča. Po teh spremembah so vanj povabili dva predstavnika javnosti, ki ju predstavniki novinarjev izvolijo sami. Tako zdaj v novinarskem častnem razsodišču, kjer razpravljajo in razsojajo o napakah novinarjev, sedita tudi predstavnika javnosti. Nikoli ni bil razširjen na predstavnike izdajateljev medijev. Z naknadnim znanjem o tem gre morda tudi za dobro rešitev. Odsotnost izdajateljev pa je slaba v toliko, ker bi bila zavezanost k popravljanju napak v medijih še bolj okrepljena, če je ne bi jo sprejeli le novinarji, temveč tudi izdajatelji, torej lastniki in upravljalska struktura medijev. Zlasti če napa-ke izhajajo iz systemskega položaja. V državah, kjer so izdajatelji del tega samoregulacijskega mehanizma, se zavežejo tudi, da ga bodo financirali.

Nisem pretirano kritična do odločitve novinarske skupnosti, da ne pripustijo lastnikov in medijskih podjetij v častno razsodišče. Moram pa priznati, da če je obstajala zabloda, ki smo jo imeli pri *Medijski preži* na začetku in jo priznali na koncu, je bilo to zaupanje v samoregulacijo. Precej smo verjeli v samoregulacijo, a vedno smo zagovarjali tudi vlogo države pri reguliranju medijev. Nikoli nismo verjeli, da bo trg reguliral medije. Verjeli smo, da pri medijih in novinarstvu poleg državne regulacije veliko šteje samoregulacija. Pokazalo se je, da gre pri

samoregulaciji pogosto za mehanizme, ki so izrazito skorumpirani – to je na primer britanski model pritožne komisije za tisk, ki je večji del svojega obstoja v resnici bolj kot ne branil industrijo in bil predstavnik medijske elite v Veliki Britaniji. V pritožni komisiji za tisk v Veliki Britaniji so sedeli uredniki in predstavniki družbene elite in to se je sfizilo do te mere, da so se postavili v bran [Rupertu] Murdochu, ne pa Guardianu, ko je šlo za prisluškovanje in te afere. Dobesedno so kolaborirali, mi pa smo njih recimo razlagali kot enega od modelov.

Že ko smo pošiljali vabila na dogodke, ki so se nanašali na te tuje modele samoregulacije v medijih, sem kdaj dobila odgovor od svojega profesorja Rastka Močnika, ki mi je pisal: »Brankica, to je zabloda!« [se zasmeji] To je bilo pred desetimi leti. Ampak ni zabloda sama po sebi, samoregulacija ni slab mehanizem, ker tudi vas in mene sili k organiziranju možnosti za zunanjo kritiko našega delovanja in naše odzivanje nanjo. Pomeni, da nekdo, ki mu je naša publikacija ali naše delovanje namenjeno, o njem razpravlja – bralci nam lahko pišejo, nam kaj povedo ali z nami razpravljajo. To ni slabo. Problem je v tem, da smo mi to razlagali kot popolno novost, profesor Močnik pa me je opominjal, da smo mehanizme samoregulacije imeli zdavnaj pred bogatimi britanskimi medijskimi predstavniki, in sicer v socializmu. Tiskovni svet je v Sloveniji obstajal in se je tako imenoval že v socializmu, ko so delovale različne samoupravne interesne skupnosti, kjer so lahko sodelovali pripadniki delavcev, manjšin in tako naprej, ki so imeli možnost vplivati na medije. Do neke mere, saj vemo, da je bil v socializmu marsikateri model formalno dobro postavljen, dejansko pa ga je monopolizirala komunistična partija. So pa ne glede to obstajali mehanizmi in ponekod so tudi delovali. Mi pa smo, vključno z *Medijsko prežo* in s skupinami, ki so bile kritične do medijskega sistema, samoregulacijo predstavljali kot enega od odgovorov na probleme medijskega sistema ter predstavljali modele iz nekaterih zahodnih držav, a se je izkazalo, da bi bilo bolje, ko bi bili tudi do njih bolj kritični.

Kaj bi bila alternativa, če zdaj kritično pogledate nazaj? Kaj bi recimo spremenili, bi potem dali več poudarka državni regulaciji?

V Sloveniji je bilo kar nekaj poskusov reguliranja medijev. Imamo zelo obsežno medijsko zakonodajo, splošni zakon o medijih (v devetdesetih je to bil zakon o javnih glasilih), ki je dokaj podroben. Imamo še niz drugih zakonov, ki regulirajo specifične dele medijskega sistema, a nikoli ni bilo medijske politike. Zavzemam se za vlogo države pri reguliranju medijev tako, da obstaja medijska politika, v kateri se iz analiz in razprav generirajo cilji: Kakšne medije si želimo v državi? Pri nas pa številne spremembe medijske zakonodaje nastanejo prej kot posledica lobističnih prizadevanj, kot javne razprave in družbenega konsenza. Zgodilo se je na primer, da se je količina oglasov, ki je dovoljena javni televiziji, na hitro spremenila v zakonu, brez vednosti javne radiotelevizije in brez javne razprave. Njihovi materialni pogoji delovanja so bili z lobističnimi prijemi pred nekaj leti v zakonu čez noč spremenjeni.

Vse to se dogaja nepremišljeno, brez javne razprave in brez strategije. V tej državi ne boste našli niti enega obsežnejšega dokumenta, ki bi od začetka devetdesetih let do zdaj razlagal, kaj želi slovenska država z mediji. Kakšno materialno podlago imamo za to, ter kako bomo to dosegli. Vse to se ves čas ureja partikularno, na način prisvajanja, in rezultat je pogorišče, v materialnem pogledu in glede stanja novinarstva in položaja novinarjev. Same novinarske vsebine so v Sloveniji precej porazne, vendar kakovostno novinarstvo ni povsem presahnilo. Še vedno lahko najdemo avtorje in prispevke, ki spodbujajo kritičnost, neodvisnost, poglobljenost. Je pa to bolj kot ne naključje in – to je še zlasti zanimivo – izhaja velikokrat iz povsem individualnih, nikakor ne iz sistemskih dejavnikov.

To je zelo zanimivo, podobno kot je zanimivo, da je Slovenija ohranila pri življenju spricho vsega tega – odsotnosti medijske politike, zaradi grabežljivosti in podrejenosti medijskega sektorja interesom politično-ekonomskih navez, ki se strateško sploh niso zanimale za novinarstvo in medije kot take – medije iz socializma. Naši osrednji dnevni časopisi so še vedno tisti, ki so nastali v socializmu: *Delo*, *Dnevnik* in *Večer*. Šli so skozi golgoto lastniških in drugih kupčij in izčrpavanj. Toda ohranili so se, novinarsko niso povsem poklekli in to je nekaj, kar se ni

zgodilo v veliko državah tako imenovanega »postsocializma«.

Ta privilegij nam včasih ponazarjajo kolegi iz Hrvaške, ko rečejo, da v Sloveniji nismo dosegli dna, saj imamo še vedno osrednje dnevne časopise, ki na naslovnica objavljajo članke, ne le velike naslove in fotografije. Medtem ko so z naslovnice osrednjega dnevnega tiska na Hrvaškem, ki se je povsem tabloidiziral, izginili članki.

Hočem reči, da so v Sloveniji po nekem čudežu nastavki za novinarstvo še nekoliko ohranjeni. Se pa bojim, da je materialna podlaga, lastniška podlaga, tako kompromitirana in skorumpirana, da je to, da obstaja v teh medijih še nekaj kakovostnega besedila, bolj naključje in izjema. In brez teh materialnih možnosti, ki usihajo, novinarstvu ne kaže dobro. Vrsto let različni lastniki *Dela*, *Dnevnika* in *Večera* niso kupovali zato, da bi jih ohranjali in skrbeli zanje kot institucije družbe in družbene razprave. Sami so zdaj kapitalsko ujeti v omrežja dolgov in trgovin *jaz tebi, ti meni*. Gre za popolnoma hazarderski kapital, ki pa ima v rokah tako pomembno družbeno dobrino in jo upravlja od danes do jutri.

Ti mediji vseeno še nekako vztrajajo. Zgodba *Večera* je na primer zgodba o tem, kako preživeti lastniške pohode in špekulacije. Zanimivo je, da za *Večer* v obdobju večkratnih poskusov prodaje in špekulativnih nakupov nikomur ni bilo mar, razen novinarjem. Ti so s svojim raziskovanjem, pisanjem in organiziranjem preprečili nekaj prodaj *Večera* še bolj sumljivemu kapitalu. To so torej počeli novinarji, do katerih smo vsi mi sicer upravičeno kritični, a so se angažirali oni, ne akademska ali civilnodružbena srenja. Novinarji *Večera* so se organizirali, našli podatke, ugotovili, da kupec nastopa špekulativno, in z razkritji pripomogli, da se je javnost zdrznila, takratna ministrica za kulturo pa prodaje ni odobrila.

Dokaj ravnodušno kot družba spremljamo to, kar se dogaja z mediji v Sloveniji. Pasivni smo državljeni, pasivni so bili in so še vedno povečini novinarji, ne glede na zgodbo o *Večeru*, pasivna je akademska sfera ... Pri *Medijski preži* smo vrsto let opozarjali na probleme z medijskim lastništvom in odsotnostjo medijske politike, potem pa smo skoraj obupali. Ko smo se v zadnjih letih delovanja sestajali zaradi zasnove vsake številke, smo bili v zadregi, kajti o čemer koli bi začeli pisati, smo ugotavljali, da smo vse tekoče teme že neštetokrat obdelali, analizirali in vse napisali, pa se ni nič spremenilo. Sama sicer ne mislim, da je naloga znanstvenikov ali aktivistov, da se angažirajo samo pod pogojem, da se bo kaj spremenilo. A se je vseeno tudi pri *Medijski preži* pokazalo razočaranje nad dejstvom, da je predmet naše analize skoraj mrtev. Lahko ohranjamo njegovo kritiko, ampak kaj potem? In naš mobilizacijski potencial se je kazal za vedno bolj ničnega.

Kako ste doživeli konec *Medijske preže*?

Zame kot urednico je bilo zapiranje *Medijske preže* žalostno dejstvo, ker bi ne glede na omenjeno razočaranje nad učinki našega dela radi nadaljevali. Danes verjetno vsi, v vseh poklicih, delamo s cmokom v grlu, ker je čutiti negotovost, neizdelanost in neoprijemljivost konceptov, našega življenja, institucij, vsega, kar spremljamo ... Vendar bi z izdajanjem *Medijske preže* radi nadaljevali, ne glede na ta kontekst in razočaranje. Zame je najbolj depresivno dejstvo, da je izginil eden od prostorov debate o medijih v Sloveniji. Posebej pomembno mi se zdi, da smo v *Medijski preži* dajali možnost, da pišejo in razpravljajo o medijih ljudi, ki sicer nikoli niso povabljeni k tej razpravi.

Pri tej refleksiji, ki ste mi jo ponudili, me zanima, ali lahko sklenemo, da ni konec sveta, če neka stvar zaključí svoj cikel, svoje življenje, in pač ni več možnosti ali strukturnega podpornega okolja, ki to omogoča ... In da bo nastala nova. To je točka, ki me zanima – kje in kako bi se to »novo« lahko ustvarilo, ali je to časopis ali kakšna druga oblika ... Nekaj, kar bi omogočalo ta nujno potrebni prostor razprave in refleksije. Morda bo boljše od tega, kar je bilo naše, morda je bil ta naš prostor *Medijske preže* v nekem pogledu zaprt, ker se je ustalil ... In ta izziv in premislek me zanimata. In ne samo to, mislim da bi morda ta novi prostor za razpravo lahko še bolj odpiral teme in zorne kote, če bi nastal drugje, če bi nastal v nekih drugih krogih in okoljih. V tej zvezi se mi vedno zdi zanimiva razprava o reševanju Radia Študent. Včasih se mi

zdi, da je treba razmišljati o tem, ali je mogoče in potrebno vzpostaviti druge medije, z drugimi nastavki, ki bodo nastali iz idejnega horizonta, iz materialnih okvirov, ki so mogoči in dani tistim, ki hočejo ustvarjati zdaj. Vsakdo, ki hoče danes vstopiti v Radio Študent ali v *Medijsko prežo* (ko je še delovala) ali v CKZ, vstopa v prostor, ki je že definiran: s svojo zgodovino, s tem, kdo je ustanovitelj, kdo ga financira. Do neke mere je lahko subverziven znotraj tega prostora, ne pa popolnoma, in svoboden, ne pa popolnoma. Zato se mi zdi, da smrt *Medijske preže*, pod pogojem in željo, da bo nastalo nekaj, kar bo tudi nas povozilo z novo kreativnostjo in širino, ni tako tragična.

Problem je seveda v politični ekonomiji morebitnih novih projektov: kakšne so materialne možnosti, da bi to sploh nastalo. Pri *Medijski preži* in projektu *Media Watch* nas je pri življenju držala popolnoma protislovna, nemogoča formula, da je takšno početje omogočal filantrop, zasebnik, ki je denar ustvarjal v kapitalizmu, z investiranjem na borzi. Vas ohranjajo pri življenju subvencije in razpisi, tudi formula med Radiom Študent in Študentsko organizacijo je pogosto sporna ... Noben od teh modelov ni idealen za generacije, ki naj bi ustvarjale kritične prostore mišljenja o medijih. Materialne razmere za to so slabe, nekateri rešitev vidijo v tem, da to počnejo volontersko. Pri *Medijski preži* smo časopis zaprli v tistem trenutku, ko ni bilo več mogoče plačevati avtorjev za njihovo delo.

Poglejmo še v preteklost *Medijske preže*. Se morda spomnite kakšnih posebnih zgodb ali prispevkov, ki so bili še posebej vplivni? Na primer pri politiki, novinarjih, javnosti ...

Zame so bili najbolj prelomni in dolgoročno najvplivnejši prispevki Sandre Bašić Hrvatini in Lenarta Kučiča o lastništvu in prisotnosti države v lastništvu medijev v Sloveniji. O tem smo pisali več kot deset let. Na začetku brez vsakršnega odziva, pozneje je to množično citirala politika, še zlasti v času, ko je s prihodom Slovenske demokratske stranke na oblast [leta 2004] vse to postalo povsem nazorno, tudi seje parlamenta so bile o teh temah. Mislim, da je bil ta del analize lastništva v medijih odmeven.

Dajali smo redno prostor tudi za feministične poglede na medijsko produkcijo, kar tudi štejem za pomemben prispevek h kritični refleksiji medijev.

Pomembni so bili tudi prispevki, ki so redno in sistematično tematizirali delavski položaj novinarjev. Dejstvo je, da je bila *Medijska preža* povsem odprta za sindikalno gibanje v Sloveniji. Nenehno, sistematično in načrtno, sem naročala in sprejemala nenaročene članke sindikalnih voditeljev. V zvezi s prekinitvijo podpisovanja kolektivne pogodbe smo za novinarje recimo objavili tudi sestavine predlagane pogodbe, ki naj bi opolnomočila in vključila v sistem zagotovljenih plač tudi samostojne novinarje ter honorarne delavce. Ta boj se je odvijal tudi prek *Medijske preže*. Ko enkrat natisneš nekaj, kar sicer ostane v sindikalnih predalih ali na nekih pogajanjih, ki jih nihče ne vidi, temu daješ tudi težo, čeprav naše občinstvo ni bilo številno.

Rekli ste, da sami novinarji *Medijske preže* niso vzeli v takšni meri za svojo. Kljub zgodbam o delavskih pravicah ...

Vedeli so, da *Medijska preža* zagovarja svobodo novinarjev, njihovega mišljenja in izražanja, avtonomijo, delavske pravice in da imajo torej zaveznika. Niso pa je šteli za svoj medij, ki ga oni nadzorujejo, ker so bili v njej tudi napadeni.

Zato se je nazadnje porodilo vprašanje, zakaj nekdo ni rešil *Medijske preže*. Bodisi akademska skupnost, ker je v njej veliko objavljala, gre tudi za tako rekoč obvezno literaturo v študentskih seminarskih in drugih nalogah, ki se ukvarjajo z mediji. Zakaj torej ni bodisi univerza bodisi katera od fakultet ali kateri od oddelkov publikacijo nekako vgradil v svoje delovanje in rešil? Ali društvo novinarjev? To so me spraševali novinarji, ko smo objavili, da smo prenehali izhajati. Odgovor je preprost, *Medijske preže* ni jemala za svojo ne akademska ne novinarska srenja. To je bil preprosto projekt civilne družbe, zunaj obojih, bi rekla.

Za civilno družbo pa na primer ni nikakršnih sistemski pogojev, da bi vzdrževala take kritične refleksije.

Ne.

Tudi na evropski ravni ne.

Ne, absolutno ne. In to je tragedija, ki ni vplivala le na nas. Konec koncev prizadene marsikateri sorodni projekt, *Zakaj? Zato*, ker *Medijska preža* v sistemu subvencij v Sloveniji recimo ne pripada ne znanstvenim revijam ne kulturnim revijam ... Poskušali smo na razpisih za oboje. Kulturne revije negujejo likovno, pisateljsko, književno sfero, znanstvena zahteva ves ta znanstveni aparat. Kot civilnodružbeni poskus izdajanja časopisa o medijih izpadeš iz vseh teh konceptov. Nekaj časa smo se prijavljali na razpise za promocijo in popularizacijo znanosti, kjer smo dobivali nekaj denarja, a je to ugasnilo, čeprav bi bilo na različnih področjih zelo zanimivo ohranjati civilnodružbene poskuse tematiziranja nečesa, kar se hkrati obravnava v znanosti. V Sloveniji smo za *Medijsko prežo* nekajkrat prejeli manjše subvencije na razpisih za programske vsebine medijev in strokovno periodiko, ki se uporablja v izobraževanju.

Menim, da je dobro, da *Medijske preže* ni prevzelo ne novinarsko društvo ne akademska sfera in da je revija zrasla in ugasnila znotraj civilne družbe. Da je pokazala poskus in na koncu nevdržnost, da bi finančno obstala, ker sistem kot takšen tega ni omogočil. Gre za izziv, da nastane nekaj novega, hkrati pa menim, da je vse to del širšega problema odsotnosti medijske politike. Ta bi morala vzpostaviti medijski sistem, ki bi podpiral delovanje novinarstva in medijev v službi javnosti in tudi sistematično refleksijo in medijsko kritiko. Sedanji položaj je takšen, da je ves medijski sistem ugrabljen in je treba na novo razmisliti o medijski sferi.

Upam, da bo nastalo nekaj novega, ki bo bolj nasproti sedanjemu sistemu kot znotraj njega, vendar morajo obstajati vsaj minimalni vzvodi, ki bi to omogočali. Periodične publikacije oziroma medija ne moreš zagnati in izdajati eno leto, ker se v tem času ne zmore formirati niti ekipa, ki je pri takšnih stvareh pomembna.

V tako kratkem času ni mogoče zgraditi skupnosti okoli projekta.

Res je, pomembno je graditi skupnost. Skupnost tistih, ki ustvarjajo, in tistih, ki sprejemajo in se odzivajo. To ne nastane čez noč. Časopis je mikrokozmos. Časopis je kot vesolje zase, ki ga moraš imeti čas ustvariti in imeti za to izpolnjene pogoje. Ko ne gre več, je v tem vesolju preprosto treba ugasniti luč in poskusiti ustvarjati drugje. Nisem za životarjenje in delanje velikih kompromisov in mislim, da bi tudi marsikje drugod bilo dobro, da medij ugasne, kot pa da se kompromitira v sami strukturi delovanja. Zdi se mi nevdržno plačati tiskarja, ne pa avtorja, zaradi katerega tiskar sploh ima delo. Treba je poskušati delati stvari dosledno in pošteno, če ne gre, potem je bolje, da se jih ne dela.

Paradoksalno je, da država že namenja nezanemarljivo količino denarja za sofinanciranje programskih vsebin, vendar pa nihče ne ve, po mojem še najmanj na ministrstvu, kakšni so cilji in kakšni učinki so doseženi.

Vsako leto, ko vzdržujemo ta model državnih subvencij medijem, gre več milijonov evrov v nič. No, ohranja se pri življenju radijske in televizijske programe posebnega pomena, a tudi to so primeri, ki bi jih bilo treba pregledati in preveriti, koliko, pod kakšnimi pogoji in kaj je treba ohranjati pri življenju. Sistem subvencij – s tem se lahko pohvalimo – smo v *Medijski preži* nenehno spremljali, predvsem kolegica Sandra Bašić Hrvatini. Povezala se je tudi s protikorupcijsko komisijo, kjer so s pomočjo programa Supervisor skupaj ugotavljali, koliko subvencij je kateri medij prejel skozi leta. To so velikanske vsote subvencij, razdeljenih iz naslova javnega interesa v medijih, njihov dejanski učinki za javni interes pa so zelo dvomljivi.

Pri upravljanju medijskega sistema v tej državi vlada grabežljivost in denar za subvencije je brez medijske politike razmetan, nobena vlada tega ni spremenila. Imeli smo upanje in spodeltel poskus, da bi to spremenila ministrica za kulturo Majda Širca. Nihče si ne upa in ne zna

podreti tega grabežljivega sistema. Zdaj imamo ministrico za kulturo, ki se ga, kolikor slišim, ne bo dotaknila, saj ga niti ne razume. Za to moraš imeti kar nekaj znanja, sposobnosti in politične odločnosti. V sedanji sestavi vlade in s to kadrovske postavitvijo je sporočilo dobesedno: vse bo ostalo tako, kot je. Super za vse lobije, ki so se doslej pasli na tem, in tragedija za vse nas druge.

Da ne zaključimo povsem pesimistično, morda kje vidite potencialne, da se oblikuje kaj boljšega? Recimo na Delu nekaj prekerno zaposlenih mladih počne zanimive stvari, kot je Revolt Alternative, nedavno so delali s tovarnami, zdaj objavljajo zgodbe o preker-no zaposlenih ... V krizi po sili razmer nastajajo tudi novi lastniški modeli, kar je uspelo Gorenjskemu glasu. Potem je projekt javnega naročanja, ki so ga izvedli na hrvaškem ministrstvu za kulturo ...

Potencial vidim na treh tirih. Na ravni države mora priti do preskoka v upravljanju javnih sredstev in instrumentov javne politike. Mora priti do preskoka, kajti karkoli nastane v sferi alternativ, ne more tekmovati s tistimi dominantnimi sistemi, če jim ta položaj omogoča država in imajo prevladujoč vpliv. Govorim na primer o tem, da je nujno regulirati komercialne akterje in jih zamejiti. Komercialni akterji tudi na internetu popolnoma prevzemajo nadzor tudi zato, ker ni regulacije, in ponavljajo iste vzorce okoriščanja in zlorabljanja. To je eno področje. Torej država mora uporabiti svoje vzvode, prenoviti medijski sistem in regulirati akterje.

Drugo področje so državljani, ki se nujno morajo prebuditi, in tu vidim potencial, ker se to že dogaja, s protesti, z različnimi oblikami samoorganiziranja. Vidim potencial, ki mu nove tehnologije gredo na roke.

In tretja sfera so novinarji, medijski delavci, ki imajo morda v tem obdobju možnost, da vsaj ponekod vzpostavijo nadzor nad produkcijskimi sredstvi in materialnimi pogoji svojega delovanja. Delno jim gredo na roko tehnologije, delno sesutje obstoječih modelov financiranja medijev in obstoječih lastniških modelov. Sesutje in propadi jim morda gredo na roko, da prevzamejo materialna sredstva, ki so poceni, in vzpostavijo svoje kooperative ter samoupravljanje v njih. Za takšno početje novinarjev, notranje odkupe in povezovanje v kooperative je treba imeti veliko mero discipline in organiziranosti, ki žal ni ravno lastnost novinarjev.

Na teh treh tirih torej vidim potencialne. Na koncu koncev bi bilo dobro, da nekdo na ravni medijske politike vse to poveže v celoto in omogoči sistemske rešitve, ki spodbujajo notranje odkupe in samoorganiziranje novinarjev in državljanov. V času prejšnje vlade, ko se je pripravljala nacionalni program za kulturo, se mi je zdelo, da ima minister za kulturo Uroš Grile zmožnost analize in strateškega postavljanja medijskega sistema. Pomenljivo pa je, da v vseh teh letih na ravni strokovnih služb na ministrstvu za kulturo niso nikoli omogočili razvoja profiliranega poznavalca medijske politike, ki bi imel poglobljen in strateški pristop k temu področju.

V naši razpravi o nacionalnem kulturnem programu sem predlagala, da se poskuša skozi sistem davčnih ukrepov in različne davčne stopnje ter skozi sistem subvencij vzpostaviti nova kategorizacija medijev, zgraditi tudi nove pojme. Pojem medijev je ugrabljen. Nekateri mediji, ki jim zdaj pravimo mediji, so v resnici trgovci in bi jih bilo treba obravnavati in obdavčiti kot trgovce. Ne vem, ali je mogoče na sedanjih temeljih vzpostaviti nov medijski sistem, ki bi bil bližje idealu, mislim pa, da je nujno delati korake v tej smeri. Majhne ali velike subverzivne korake, kot so na primer na hrvaškem ministrstvu za kulturo s sredstvi od loterije zagotovili denar za novinarske raziskovalne projekte. Za majhne in velike reformne korake je treba imeti tudi imaginacijo – imaginacijo na področju medijske politike, znanosti, aktivizma, novinarstva ... Nam pa manjka imaginacije, ker se vsi oklepajo starih vzorcev in zgledov. Vsi jemljejo neke modele, ki že obstajajo, in se bojijo iti onkraj njih. In v tem smislu računam in upam na imaginacijo ljudi – tudi zunaj obstoječih institucij – in na subverzivnost, ker mislim, da nas edino to lahko reši.

Poleg tega – in s tem bi dejansko končala – nikakor ne smemo o tem problemu razmišljati samo na ravni Slovenije. To se ne dogaja samo tukaj in pri tem problemu nismo izolirani.

Treba se je povezovati že z najbližjo soseščino in nujno tudi globalno – povezovati se z drugimi kritičnimi akterji, ki so dejavni pri reformi medijev in sistema. Zdi se mi nujno zavedanje o globalnih povezavah, zaveznih in poskusu skupnega delovanja. Razmere na medijskem področju pogosto delujejo izgubljene, hkrati pa verjamem, da se z razgibanostjo in odprtostjo kritičnega duha ter s povezovanjem in angažiranjem še vedno lahko sistem spremeni. Ni pa lahko. Vprašanje je, ali je sploh kdaj bilo teže.